

Propagandaen graver en kulturel grøft mellem Rusland og Europa

Af Jon Kyst

Et mindretal russiske journalister kæmper hårdt mod desinformation og propaganda for at oplyse deres medborgere – med egen liv og sikkerhed som indsats.

Den russiske journalist Pavel Kanygin har dækket MH17-sagen for den uafhængige avis Novaja Gazeta, siden den tragiske begivenhed fandt sted i 2014. Som en konsekvens af sit arbejde er han selv blevet mål for desinformation i de statslige medier.

I dette interview fortæller Pavel Kanygin om sine arbejdsmetoder og erfaringer fra sit arbejde som en af de undersøgende journalister, der har turdet udfordre den statsstyrede desinformation.

Kanygin gør sig også tanker om desinformationens mål og midler, samt hvad der kan gøres for at begrænse den rolle, den spiller i det moderne russiske samfund.

Propaganda er institutionaliseret desinformation

Hvilket udtryk foretrækker du: propaganda, falske nyheder, desinformation? Eller en anden betegnelse?

”Propaganda. For grundlæggende er propaganda institutionaliseret desinformation. Når desinformation bruges til at udøve et konstant og ensidigt pres på den offentlige mening, på diskursen, på de almindeligt accepterede normer, når den bliver til noget, der hele tiden er til stede i folks liv – så er det propaganda.”

Kan du give en overordnet karakteristik af den såkaldte "pro-Kreml-desinformation"? Og mener du, at situationen med desinformation er speciel for Rusland, eller kan den sammenlignes med situationen i andre lande?

”Jeg mener, den kan sammenlignes

Jon Kyst (f. 1969) er EU-diplomat og ph.d. i russisk fra Københavns Universitet. Siden 2015 har han været den danske regerings bidrag til East StratCom-enheden i EEAS' hovedkvarter i Bruxelles.

med Kina – det er vel det nærmeste eksempel. I Kina er dele af internettet lukket, og Rusland bevæger sig i samme retning: Med en specielt tilrettelagt viden, der pålægges mennesker i form af propaganda – blandt andet i forhold til historie og aktuelle begivenheder, i forhold til holdninger, fakta og hvordan man skal opfatte forskellige kendsgerninger.”

“Alt dette er meget, meget farligt”

Hvilket eller hvilke formål tjener desinformation efter din mening? Hvis det overhovedet er muligt at generalisere.

”Man kan kun gisne om, hvilke mål for eksempel den russiske ledelse sætter sig. Måske hersker der blandt de øverste magthavere en taktisk tilgang til propaganda – det vil sige, at propagandaen bruges til at løse kortsigtede problemer. For eksempel til at forme den offentlige mening om en begivenhed på en måde, som myndighederne har brug for, eller for at bevare magten. Med disse mål for øje lægger de nuværende myndigheder pres på folks patriotiske følelser, de fremhæver forskellene på Rusland og resten af verden og påstår, at det alene er Putin-regimet, der vil beskytte russerne mod samtidens trusler – det er typisk populistisk retorik.

Men der er også mere grundlæggende målsætninger, som de for eksempel sætter sig i Kina, og jeg tror, at der også i Rusland er folk ved magten, der ønsker at ændre den offentli-

ge mening mere drastisk i århundreder fremover. De ønsker at ændre russernes holdninger med hensyn til de fle-

ste spørgsmål om moderne politik, moderne historie og historie generelt. De ønsker at isolere borgerne i

Rusland som en separat gruppe af øst-europæere – det vil sige ikke kun den russiske nation, men også tatarerne, basjkirerne, marierne – alle de folk, der bor i Rusland – for at udskille dem, trække en grænse mellem dem og alle, der bor uden for Rusland, for at grave en kulturel grøft mellem mennesker.

Dette er den grundlæggende opgave. Selvom den ikke er formuleret sådan, selvom Kreml blot sætter sig det mål at forblive ved magten på kort eller mellemlang sigt og ikke tænker årtier frem i tiden – ikke desto mindre betyder denne adskillelspolitik, at den kulturelle grøft mellem russere og europæere vokser.

Vi kan allerede se det nu: I de fem år, der har været propaganda i Rusland – og jeg mener, vi kan tale om de seneste cirka fem år – ser vi ganske alvorlige forskelle i holdninger i tilgange til forskellige spørgsmål. Og selvom disse forskelle stadig ikke har nået et kritisk niveau, er det kun et spørgsmål om tid, et spørgsmål om én generation. Så selvfølgelig er alt dette meget, meget farligt.”

MH17-sagen

Du har nu i lang tid dækket MH17-sagen som undersøgende journalist. Kan du give et eksempel på, hvordan du har

Det bliver først smertefuldt og farligt for myndighederne, når almindelige mennesker bliver interesserede.

afsløret desinformation i forbindelse med MH17? Og hvad har dine afsløringer medført? Har de haft nogen konkrete konsekvenser?

”Selvfølgelig kunne jeg godt tænke mig, at de for eksempel fik den konsekvens, at der blev rejst straffesager mod de russere, der stod bag transporten af det militære udstyr fra Rusland til Ukraine – men der er ingen sådanne konsekvenser. Tværtimod kan jeg se, at artikler som dem, jeg har skrevet, har den modsatte virkning: De folk, vi har afsløret, bliver gjort til genstand for respekt. Som i general Dubinskijs tilfælde nyder de fuld immunitet og sikkerhedsgarantier fra den russiske stats side. De mødes med [præsident Putins personlige rådgiver Vladislav] Surkov til de årlige møder for Donbas-veteraner. De modtager anerkendelse af deres uskyld, selvom det burde være omvendt.”

”Men det er jo også en form for reak-

Når man ser, at propagandaen spreder falske informationer om et meget vigtigt emne, skal man simpelthen gå fysisk til kilden.

tion på vores publikationer – desværre, kan man sige. Et eksempel er vores afsløring af Dubinskij, hvor vi fik foretaget en undersøgelse af en lydoptagelse af hans stemme, identificerede ham og kunne bekræfte, at denne person var involveret i transporten af Buk-missilaffyringsrampen. Eller et andet eksempel: Vi afslørede desinformation fra det russiske forsvarsministerium, hvor det blev hævdet, at flyet blev skudt ned af et ukrainsk Buk-missil fra landsby-

en Zarosjtjenskoje. Det var let at tilbagevise det som en falsk påstand ved at påpege, at Zarosjtjenskoje på det tidspunkt ikke var under det ukrainske militærs kontrol, men derimod under DNR’s kontrol (den russisk-støttede separatiststyrke fra ”Folkerepublikken Donetsk”, red.). Det var meget enkelt. Hvad propagandaens reaktion angår, så ignorerede den det simpelt hen og fortsatte med at udbrede den samme påstand.”

Vil vække læsernes interesse

Du tvivler med andre ord på, at undersøgende journalistik og afsløringer kan udgøre en betydelig trussel mod desinformation eller konkurrere med den?

”Det kan den bestemt for en særlig gruppe mennesker. Det er vigtigt for vores læsere, for det kompetente publikum i vestlige lande er det vigtigt, for ofrenes slægtninge er det vigtigt, og for hollænderne er det vigtigt. For dem, der stadig ikke er bedøvet af propagandaen, er alt det, som rigtige professionelle journalister gør, vigtigt.

Det bliver først smertefuldt og farligt for myndighederne, når almindelige mennesker bliver interesserede, folk, der hidtil ikke har udtrykt interesse for at modtage sandfærdige nyheder; når de pludselig bliver interesseret i demonstrationerne i Burjattien, detaljerne om krigen i Ukraine og statens ulovlige handlinger; når vi ser, at interessen blandt det almindelige publikum vokser, folk, der hidtil bare har set tv. Når de begynder at gå på nettet, læser en artikel i Novaja

FOTO: Pavel Kanygin blev i 2014 taget som gidsel af russisk-støttede separatister i det østlige Ukraine. Han blev frigivet, efter der var blevet udbetalt en sum løsepenge. I 2015 blev han igen tilbageholdt og tævet af separatistenes sikkerhedstjeneste.

(Foto: EUvsDisinfo)

Gazeta eller fra BBC og åbner deres øjne – så kan den grundige diskussion begynde. Når folk går på YouTube og begynder at lytte til radio, er det ikke længere muligt at bare at ignorere det, der bliver fortalt om, og så rammer det pludselig den nationale dagsorden – først da begynder myndighederne at reagere.

Vores opgave som uafhængige journalister er at vække læsernes interesse for disse problemer. Det er først, når vi tiltrækker masserne, de brede lag i samfundet, ikke kun vores nuværende læsere, men når de mange millioner på VK (Ruslands største sociale medieplatform VKontakte, red.) og Instagram kommer ind i de uafhængige mediers dækningsområde – først da bliver det smertefuldt for myndighederne, og så bliver de tvunget til at reagere. Jeg betragter dette som en vigtig opgave.”

Du har lige fortalt om dine læsere – hvem skriver du for? Som journalist har du formentlig en bestemt målgruppe i tankerne – hvad kan du sige om dem, du ser i den rolle?

”Vores målgruppe er meget klog, kompetent og professionel, men stadig lille. Vi taler om titusinder af mennesker, måske tohundrede tusinde; og det er jo kun en lille del selv af Moskva og Sankt Petersborg, og en meget lille del af Rusland. Vi er selvfølgelig stolte over, at disse mennesker er med os. Vi og vores faste publikum – og jeg mener, at dette er vores fælles opgave – vil gerne bryde igennem med vores information

til de mennesker, der endnu ikke læser uafhængige medier, folk, der ikke bruger pålidelige nyhedskilder, og derfor ikke har adgang til fakta og sandfærdig information.”

Nødt til at arbejde med fakta

Kan du fortælle om en af de metoder, du bruger til at afsløre desinformation og fremhæve et særligt vellykket greb, du benytter?

Man skal arbejde med fakta, og det er alt.

”Det er meget enkelt: Når man ser, at propagandaen spreder falske informationer om et meget vigtigt emne, skal man simpelt-

hen gå fysisk til kilden, til stedet for begivenheden, til emnet, til personen, til informationen, til de data, der findes, til arkivet, til det sted, hvor løgnene er kommet fra. Man skal ikke nøjes med at referere, hvem der har sagt hvad. Man er nødt til at gå til nyhedskilden, til kilden til begivenheden og undersøge den kvalitativt og professionelt. Det enkleste svar er bare ganske få ord: Man skal arbejde med fakta, og det er alt. Det er meget enkelt, det er meget let at bekæmpe propaganda: Man skal opsøge kendsgerningerne.

Men hvordan man kan gøre disse kendsgerninger interessante for folk, for et bredt publikum, det er det næste spørgsmål, som er vanskeligere; og indtil videre har jeg ikke fundet noget universelt svar på det.”

Ud over din egen undersøgende journalistik, hvis arbejde med at afdække desinformation vil du fremhæve som noget, der fortjener anerkendelse?

”Jeg kan godt lide, hvad Meduza (andet russisk nyhedsmedie, red.) for eksempel gør med deres forklarende "kort". De analyserer fra et objektivt synspunkt forskellige aktuelle spørgsmål, som propagandaen ellers spreder falsk information om. Det, de laver, er meget enkelt udført og ser ikke ud til at kræve store ressourcer, men alligevel synes jeg, det er meget værdifuldt. Det er værdifuldt at forklare ting, der kan virke indlysende for et kompetent publikum; ting, som ikke er åbenlyse for den offentlighed, der er vant til at konsumere nyheder fra tv eller fra propaganda-informationskanaler. Jeg synes, simpelthen, det Meduza gør for at danne sit publikum, er virkelig godt.

En håndterbar risiko

Det er almindelig kendt, at du er blevet personligt forfulgt på grund af dit arbejde – vi i EUvsDisinfo har også har skrevet om det. Frygter du ikke for din sikkerhed? Har du overvejet at holde op med at lave undersøgende journalistik?

”På kort sigt kan jeg nævne, at jeg er i USA nu, hvor jeg skal studere et år på Harvard, så jeg er holdt inde med mit arbejde for et stykke tid. Jeg fortsætter dog med at følge MH17-undersøgelsen og vil selvfølgelig ikke gå glip af nogen udvikling i den henseende.

Så håber jeg at vende tilbage til Rusland. Risikoen er helt klart meget stor for journalister, der er altid en risiko og en fare – men det er ganske enkelt noget, man må acceptere i sit arbejde. Risiko er en meget materiel kategori, der kan håndteres; på samme måde, som

man for eksempel kan håndtere økonomi, bogføring eller PR.

En vis ubehagelig eller negativ konsekvens af vores arbejde er altid en mulighed: Man kan prøve at opnå et vist niveau af komfort, men man kan ikke fuldstændigt udelukke et negativt scenarie. På samme måde som det er umuligt at sikre sig, at der aldrig vil være en økonomisk krise i verden. Men det kan faktisk godt lade sig gøre at minimere risikoen, og det er, hvad jeg gør: Jeg er opmærksom på mine omgivelser; jeg taler ikke i telefon på åbne linjer i Rusland; jeg prøver at være synlig for andre; jeg følger aldrig de samme ruter hele tiden – det er nogle af de grundlæggende regler.

Det, jeg fortæller nu, er, hvad jeg umiddelbart kommer til at tænke på; men selvfølgelig er der mange flere af disse regler, og de bliver simpelthen en vane. En bogholder har for vane at udarbejde en kvartalsrapport og synes ikke det er svært at kontrollere debet og kredit. På samme måde findes der visse algoritmer for en journalist, der arbejder med farlige emner; og hvis man følger dem, bør det i princippet gå godt.”

○○○

Interviewet med Pavel Kanygin er oprindeligt blevet bragt på russisk og engelsk af EUvsDisinfo.eu – en hjemmeside som drives af East StratCom, EU's taskforce til imødegåelse af russisk desinformation.